

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ARŞİVLERİN OLUŞUMU VE TÜRK ARŞİVLERİNDE ARAŞTIRMA HİZMETLERİ

İbrahim BAŞ*

ÖZ

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu'ndan günümüze kadar arşivcilik çalışmaları ve arşiv idarelerinin oluşması ile ilgili süreç incelenmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de arşivcilik faaliyeti yapmak için oluşturulmuş kurumlardan bahsedilmiştir. Genel olarak ve kısaca arşivcilik ve tasnif çalışması anlatılmıştır. Çalışmanın asıl konusu araştırma hizmetleridir. Bu yüzden Türkiye'deki merkez arşivlerin arşivcilik faaliyetlerinde araştırma hizmeti değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arşiv, Arşivcilik, Tasnif, Katalog, Araştırmacı, Araştırma Hizmeti, Araştırma Salonu, Arşiv Belgesi.

FROM OTTOMAN TO THE PRESENT THE FORMATION OF THE ARCHIVES IN TURKEY AND RESEARCH SERVICES IN THE TURKISH ARCHIVES

ABSTRACT

In this study, from the foundation of the Ottoman Empire to the present the process of archiving works and the formation of archive administrations were examined. In this context, it has been mentioned to make archival activities in Turkey created institutions. In general and briefly archiving and classification work is described. The main subject of the study is research services. So the research service in archiving activities of the center archives in Turkey has been evaluated.

Key Words: Archive, Archiving, Classification, Catalog, Researcher, Research Service, Research Hall, Archive Document.

---

* Doktora Öğrencisi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, E-posta: ibobas@gmail.com

Giriş

Türk Arşivleri sahip olduğu belgelerin sayısı ve niteliği bakımından dünyanın en zengin arşivlerinin başında gelmektedir. Türk arşiv belgeleri sadece Türkiye'nin değil, geçmişte Osmanlı Devleti sınırları içinde sayıları kırkı bulan birçok ülkenin tarihini ve dünya tarihinde gizli kalmış pek çok konuyu gün ışığına çıkaracak mahiyette önem arz etmektedir. Bu özelliğinden dolayı da Türk Arşivleri millî olmanın yanı sıra milletlerarası özellikler taşımaktadır. Osmanlı Dönemi'nde arşivlerin ülke idaresindeki önemi idrak edilmiş, arşiv yönetimi doğrudan Sadaret emrinde oluşturulmuştur. Genişleyen coğrafya ve devlet yapısı neticesinde artan bürokratik işlemler ile oluşan arşivler sarayda tutulmuştur. 1846'da "Hazine-i Evrak Nezareti" ismiyle bakanlık statüsüne dönüştürülmüştür. Arşivlerin bu şekilde en üst düzeyde muhafaza edilmesi ve işletilmesi, devletin kayıt ve belgelerinin asırlarca titizlikle oluşturulmasını, düzenli olarak arşivlenmesini ve ihtiyaç duyulduğunda kolayca hizmete sunulabilmesini sağlamıştır.

Millî hafıza olan Türk arşiv malzemelerinin Osmanlı Dönemi'nden bugüne kadar ulaşabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde de bazı çalışmalar yapılmasına rağmen, zaman içerisinde bu arşiv malzemelerinin bütünlüğü bozulmuş, farklı yer ve kurumlara dağılmıştır. Böylece bugün Türkiye genelinde yirmiden fazla müstakil arşivcilik yapan kurum ve kuruluş oluşmuştur. Bu dağınık yapı ve bunları koordine edecek bir üst yapının ihdas edilmemesi de Türk Arşivleri'nde çok sayıda otorite merkezinin oluşmasına neden olmuştur. Bu durum ise bazı arşiv idarelerini kendi anlayışı çerçevesinde arşivcilik yapmaya sevk etmiştir.

Türk Arşivleri'ndeki genel durum böyle olmasına rağmen, bütün arşiv idareleri genel arşivcilik mevzuatı ve kendi kurum mevzuatları çerçevesinde arşivcilik iş ve işlemlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Biz bu çalışmamızda Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Arşivlerin Oluşması ana başlığının altında Kuruluşundan Tanzimat Dönemi'ne Kadar Osmanlı Devleti'nde Arşivcilik, Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Osmanlı Devleti'nde Arşivcilik, Cumhuriyet Dönemi'nde Arşiv İdareleri'nin Oluşması ve Cumhuriyet Dönemi'nde Arşivcilik ve Tasnif Çalışmaları alt başlıkları içerisinde Osmanlı'dan günümüze arşivcilik ve tasnif çalışmalarını işleyeceğiz. Yine Türk Arşivleri'nde Araştırma Hizmetleri ana başlığının altında 21 arşiv idaresinin kuruluşu, bünyesinde bulunan arşiv malzemesi veya arşivlik malzeme miktarı, ellerinde bulunan arşiv malzemelerinin araştırma hizmetine sunum şekil ve şartları ile fiziki imkânları ve uygulamalarını değerlendireceğiz.

1. Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Arşivlerin Oluşması

1.1. Kuruluşundan Tanzimat Dönemi'ne Kadar Osmanlı Devleti'nde Arşivcilik

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemi hakkında fazla belge bulunmamaktadır. Bunun nedeni devletleşme sürecinin henüz tamamlanmaması, sık sık yer değişiklikleri ve neredeyse sürekli savaş halinde olmalarından olsa gerektir. Ayrıca Bursa ve Edirne'nin başkent olduğu dönemlere ait de fazla belge mevcut değildir. Bunun sebebi ise Timur'un istilasını ile Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren başkentleri olan Bursa ve Edirne'de oluşan arşivin maalesef imha edilmiş olmasıdır. Ayrıca 1402 Ankara Savaşı sonrasında yaşanan Fetret Devri ve saltanat kavgalarından dolayı bir süre daha arşiv belgelerini biriktirme ve muhafaza etme ortamı oluşmamıştır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi ile birlikte Osmanlı Devleti'nin arşivleri birikmeye başlamıştır.¹

İstanbul'un fethinden sonra Yedikule'de bir arşiv binası tahsis edilmiştir. Arşiv bir ara Atmeydanı'na nakledilmiştir. Osmanlı arşiv evrak ve defterleri İstanbul'un fethi ile birikmeye başlamasına rağmen Fatih devri ile Kanuni devri arasında yaklaşık yüzyıllık dönem ile ilgili Osmanlı Arşivi'ne intikal eden belge ve defter sayısı çok azdır. Bu dönemin defter sayısı birkaç yüz defterden ibarettir. Mezkûr dönemde Edirne Sarayı'ndaki Divanhane'ye ve Ordu Divanları'na ait defterler Sultan III. Ahmet'ten sonra padişahların tamamen İstanbul'a yerleşmeleriyle Topkapı Sarayı'na taşınmıştır. Topkapı Sarayı'nda Divan toplantılarının yapıldığı Kubbealtı Dairesi'nin yanında Hazine-i Amire'de devletin hazinesi ile birlikte muhafaza edilmiştir.²

Osmanlı İmparatorluğu'nun ihtişamı Defterhanesi'nde sakladığı defterlere ve vesikalara dayanırdı. Defter ve belge kayıtlarına herhangi bir zarar gelmesine izin verilmezdi. Arşiv kayıtlarına ihtiyaç olduğunda Hazine-i Amire'den ancak hususi izinle çıkarılır, işi bittikten sonra tekrar yerine konurdu. Divan-ı Hümayun teşkilatı düzenli olarak devam ettiği sürece arşiv evrak ve defterleri Topkapı Sarayı'nda Divan-ı Hümayun yanındaki odada muhafaza edilmiştir. XVIII. yüzyılın ilk yarısında Defterhane Paşakapısı'na taşınmıştır. Çünkü bu tarihlerde Divan-ı Hümayun toplantıları Paşakapısı'nda yapılıyordu. Bununla birlikte Divan Kalemleri, Reisülküttab, Teşrifatçı ve diğer görevliler buraya taşınmıştır. Böylece bu günkü vilayet bahçesi içinde

¹ **Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz (Osmanlı Dönemi 1)**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 41, Ankara, 2000, s. 3.

² **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 147, İstanbul, 2017, s. 5.

Sadaret'e ait Dahiliye ve Hariciye odaları, Meclis-i Vâlâ, Divan-ı Deâvî gibi dairelerden müteşekkil Bâb-ı Âli müessesesi oluşmuştu.³

Bu dönemde divan toplantılarına Sadrazam başkanlık yapıyordu. Sadrazam'ın Sarayı'nın yanında yapılan kargir binaya 1785'te arşiv taşınmıştır. 1794 tarihinde de Mühendishane içinde özellikle serhat kalelerine ait plan ve haritaların belli bir düzen içinde muhafaza edilmesi için özel bir plan ve harita arşivi oluşturulmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu malzemelerin devlet müesseseleri tarafından ne şekilde kullanılacağı hususları belirlenmiştir. Arşivlerin korunması konusunda gösterilen bu itinalar XVIII. yüzyıl sonlarına doğru Bâb-ı Âli'nin de teşekkülüyle Osmanlı Merkez İdaresi'nde iki ana daire oluşmuştu.⁴ Daha sonra Bâb-ı Seraskerî ve Bâb-ı Meşihat'ın oluşumuyla Merkez İdare dört ana daireye çıkmıştır. Bunlar;

- 1.) Divan (Divan-ı Hümayun ve Bâb-ı Âsâfi) Kalemi.
- 2.) Bâb-ı Defteri Kalemi.⁵
- 3.) Bâb-ı Seraskeri Dairesi. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından(1826) sonra Serasker Hüseyin Paşa dairesiyle birlikte Saray-ı Atik'e (Bu gün İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü) taşındı. Buradaki Yeniçeri ve Acemioğlan Halkı'nın künye defterleri de Seraskerliğin kadim arşivini oluşturdu. Böylece Bâb-ı Seraskeri dairesi kuruldu. Bu dairenin kurulmasıyla üçüncü daire de oluşmuş oldu.
- 4.) Bâb-ı Meşihat Kalemi. Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesiyle Ağa Kapısı (Bu günkü İstanbul Müftülüğünün olduğu bina) müştemilatıyla birlikte Şeyhülislamlara tahsis olundu. Bâb-ı Meşihat Kalemi de böylece oluştu. Çeşitli Şer'i Mahkemeler'de bulunan atik sicillerinin burada bir araya toplanmasıyla 1894 tarihinde burası da Bâb-ı Meşihat Arşivi'ne dönüştü. Bunlarla birlikte Tanzimat öncesinde Osmanlı Merkez İdaresi'nde dört ana daire oluşmuş oldu.⁶

1.2. Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Osmanlı Devleti'nde Arşivcilik

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la birlikte merkez idari yönetimde bir kısım değişiklikler yapılmış, nezaretler ihdas edilmiş ve kurumlar nazırlar

³ **Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz (Osmanlı Dönemi 1)**, s. 8.

⁴ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 108, Ankara, 2010, s. XXXI.

⁵ **Tanzimat Öncesi Merkez Evrakının Tasnif Kılavuzu ve Belge Örnekleri**, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 16, İstanbul, 1994, s. 3.

⁶ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, 2017, s. 9.

vasıtasıyla yönetilmeye başlanmıştır.⁷ Böylece kurumsallaşma oluşmuş, yeni bürolar ihdas edildiği için bürokratik işlemler artmıştır. Bunun sonucu olarak Devletin teşkilat yapısı içerisinde her birimde asli düzeni içerisinde arşiv malzemesi birikmiştir.

Osmanlı Devleti'nde modern manada arşivcilik Tanzimat sonrasının bir eylemi olmuştur. Osmanlı'nın modern arşivcilik çalışmaları Avrupa'dan daha sonra başlamıştır.⁸ Modern arşivciliğe geçişte ilk adımlar 1845'de Dönemin Maliye Nazırı olan Safveti Paşa tarafından atılmıştır. Bu çerçevede 1837 tarihinde Maliye Nezareti'ne dönüştürülen Bâb-ı Defteri döneminden kalan ve Topkapı Sarayı'ndaki Enderun Hazinesi'nde saklanan milyonlarca belge ve defter kaydı günümüz tasnif anlayışına uygun olarak kalemlerine göre ayrılarak kendi içerisinde bir tasnif yapılmış ve yeniden depoya yerleştirilmiştir. Bunun akabinde Maliye Nazırı Safveti Paşa Sadrazam Mehmet Emin Rauf Paşa'ya sunduğu bir irade de; "Maliye Hazinesi'nden kâtipler görevlendirdiğini, bu memurlara Enderun'daki defterleri tek tek incelediğini ve her bir defteri kalemlerine göre tasnif ettirdiğini ifade etmiştir". Ayrıca saklanmasına gerek görülmeyen mülga Yeniçeri Ocağı'na ait bir kısım evrak ve defterlerin de Saray'ın fırınlarında imha edilmesi gerektiğine dair sunduğu teklifi uygun görülmüştür. Bu durumdaki saklanmasına gerek görülmeyen evrak ve defterlerin zikredilen usul ile imha edilmesine izin verilmişti. İşte bu teşebbüsü Osmanlı Devleti'nde arşivcilik açısından icraata geçirilen radikal ve modern adımların ilk uygulaması olarak değerlendirebiliriz.⁹

1846 yılında Mustafa Reşit Paşa'nın Sadrazam olmasıyla birlikte bir yıl önce Maliye Nazırı Safveti Paşa'nın başlattığı modern arşivcilik çalışmaları daha farklı, daha köklü ve daha ileri bir boyutta çalışılmaya ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama öncelikle arşiv evrakı ve defterlerini mahzenlerdeki sağlıksız rutubetli ortamlardan kurtarmak için modern, sağlıklı, rutubeti olmayan arşiv mekânlarının yapılması yönünde olmuştur. Bu yıl içerisinde çıkarılan bir irade de:

"Defterhane ve Bâb-ı Âli civarındaki mahzenlerde saklanan Devlet'in önemli belge ve defterlerinden oluşan arşivinin buralardaki rutubetten çürümeye yüz tuttuğu, ayrıca mekânların

⁷ Atilla Çetin, "Osmanlı Arşivlerinin Tarihçesi", **Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu(Mayıs 1985)**, İstanbul, 1985, s. 65-66.

⁸ Özer Ergenç, "Bir Tarihçinin Arşivden Bekledikleri", **Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası (20-21 Nisan 1998)**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No: 12, Ankara, 1998, s.75.

⁹ **BOA**, İ. DH.d. 102/ 51-52; **BOA, BEO**, AYN.d., 769/51.

dar olmasından dolayı arşiv evrakının usulüne uygun tasnif edilip, muhafaza edilemediği bundan dolayı da aranan evrak ve defterlerin bulunmasında çok zorluk çekildiği, hatta bazılarının bulunamadığı belirtilmişti. Bu nedenle bu evrak ve defterlerin muhafazası, nakledilmesi ve arandığında kolaylıkla bulunabilmesi için Bâb-ı Âli içerisinde geniş ve uygun kütüphane ve arşiv şeklinde kargir bir binanın yapılması öngörülmüştü.”¹⁰

Yapımı öngörülen binanın planının İtalyan Mimar Fossati’ye çizdirilip, yeni icat edilen bir tuğla ve yeni inşaat yapım tekniği ile yapıldığında arşiv evrak ve defterlerinin rutubetten kurtulabileceği düşünülmüştü. Bu binanın Bâb-ı Âli içinde uygun yere “Hazine-i Evrak” adıyla inşa edilmesi ve odalar halinde ayrılarak, bir odasının Dahiliye evrakı ve defterlerine, diğer odaların da Divan ve Hariciye evrak ve defterlerine tahsis olunması, katiplerden uygun birinin “Mustahfız-ı evrak” olarak tayin edilmesi, gerektiğinde müracaat edilebilmesi için coğrafya ve tarih kitapları ile ihtiyaç duyulacak haritaların da konulacağı bir de ihtisas kütüphanesi yapılması kararı verilmişti.¹¹

Binanın yapımı süreci başlamadan planda değişiklik yapılarak ilk plana göre tek kat olan bina projesi iki katlı olarak yeniden planı çizilip, yapımına başlanmıştır. Bina 1848 yılında tamamlanabilmiştir.¹² Ancak bu süreçte arşivin yapılması devam etmiştir. Arşiv çalışmalarının başına Muhsin Efendi müdür olarak tayin edilmiş, fakat Meclis-i Vâlâ azalığı üzerinde bırakılmış idi. Mustafa Reşit Paşa müdürlük ifadesinin bir nevi kalem veya maiyyet memurluğu gibi anlaşılacağı düşüncesinden hareketle bu unvanın nazırlığa çevrilmesine karar vermiştir. Kuruluşun adı “Hazine-i Evrak Nezareti” olarak değiştirilerek,¹³ Osmanlı’nın devlet teşkilatı içerisinde arşivleri bir hazine gibi değerlendirdiğini göstermiştir. Böylece devletin hazineleri Hazine-i Maliye ve Hazine-i Hassa’dan sonra 1846 sonu itibarıyla Osmanlı Devletinin merkez teşkilatı içerisindeki Divan-ı Hümayun, Bâb-ı Âsâfi ve Bâb-ı Defteri kayıt ve vesikaları ile diğer belge ve defterler bir araya getirilerek “Hazine-i Evrak Nezareti” kurulmuştur.¹⁴

Hazine-i Evrak Nezareti’nin resmen kurulmasından sonra arşivcilik konusunda çalıştırılacak memurların da güvenilir kimselerden seçilmesi, diğer

¹⁰ Selahaddin Elker, “Mustafa Reşit Paşa ve Türk Arşivciliği”, **IV. Türk Tarih Kongresi (Ankara 10-14 Kasım 1948)**, II. Baskı, Ankara, 2010, s. 183.

¹¹ BOA, İ. MSM. 25/658/1-2.

¹² BOA, İ. MSM., 25/659/1-3.

¹³ BOA, İ. DH., 7066.

¹⁴ Atilla Çetin, “Osmanlı Arşivciliğine Toplu Bir Bakış”, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, c. 33, sy. 2, Ankara, 1984, s. 57.

kalemlerden nakledilecek memurlar için de aynı şartların aranması hususunda itina gösterilmiştir. Çünkü Hazine-i Evrak'ta saklanacak evrak ve defter kayıtlarının devletin önemli bilgileri olduğu, hatta çoğunluğunun gizli kayıtlardan oluştuğu göz önünde tutulmalıydı. Bununla birlikte arşivde arşiv evrakının tefrik ve tasnif edilmesi için alınacak geçici personelinde dikkatli bir şekilde seçilmesi, güvenilir kişilerden olması Meclis-i Vâlâ tarafından da uygun görülmüştü.¹⁵

Hazine-i Evrak binasının yapımı devam ederken Hazine-i Evrak Nazırı Muhsin Efendi'nin de içinde bulunduğu bir komisyon ilk önce geçici bir teşkilat şeması ile bir "Tasnif Talimatnamesi"¹⁶ hazırlamış, 29.03.1847 tarihinde "Meclis-i Vâlâ-yı Ahkam-ı Adliye" kararı olarak padişah onayından geçerek yayınlanmıştır.¹⁷ Muhsin Efendi'nin emrine bir yardımcı ve kalemlerden tecrübeli, namuslu ve ketum kâtiplerden personel de verilmiştir. Bu ekip Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri birikmiş olan evrak ve defterleri inceleyerek Hazine-i Evrak'a konması gerekenleri ayırmak ve tasnif etmekle görevliydi. Bu ayırım işlemi için yine Bâb-ı Âlî kalemlerinden memurlar seçilerek, kendi kalemleri ile ilgili evrakı tefrik edip, tasnifin bitmesine kadar geçici olarak görevlendirilmişlerdir.¹⁸

1849 yılında Bâb-ı Âlî kalem emirlerinden oluşan bir "Meclis-i Muvakkat" kurularak bir nizamname yayınlanmıştır.¹⁹ Nizamnameyi hazırlayan heyetin, nizamnamenin giriş kısmında arşivi; "Devletin kuvve-i hafızası" olarak tanımladıkları görülür. İşte bu arşivcilerin evrakların tasnifi, tefriki ve muhafazası hususlarında koydukları esaslar oldukça pratik ve akılcıdır. Çünkü o tarihlerde Hazine-i Evrak'ın tasnifinden sonra araştırmacıların hizmetine sunma gibi bir düşünce mevcut değildi. Yapılan tefrik ve tasnif işlemi daha ziyade devlet idaresine lazım olduğunda nasıl kolaylıkla bulunacağı mantığından hareketle yapılmıştı.²⁰ Arşivcilik çalışmaları Birinci Dünya Savaşı'na kadar düzenli bir şekilde sürdürülmüştür. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte arşivcilik çalışmaları biraz sekteye uğramıştır. Ancak bu aksamalara rağmen zaman zaman tasnif komisyonları kurularak, bu konudaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Tasnif komisyonu kurularak bazı arşivcilik çalışmalarının yapılması faaliyetleri Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir.

¹⁵ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, 2010, s. XXXVI.

¹⁶ **BOA**, İ. MVL, 91/1869/1-3.

¹⁷ Necati Aktaş, "Osmanlı Dönemini Arşivçiliğimiz ve Tasnif Çalışmaları", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, sy. 1, İstanbul, Mart 1985, s. 68.

¹⁸ Ali Akyıldız, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatı'nda Reform**, İstanbul, 1993, s. 72-78.

¹⁹ **BOA**, İ. MVL, 146/4093/1-7.

²⁰ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, 2017, s. 12.

1.3. Cumhuriyet Dönemi'nde Arşiv İdareleri'nin Oluşması

Hazine-i Evrak Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti'nin kararı ile Başvekâlet Kalem-i Mahsus Müdürlüğü'ne bağlı "Mahzen-i Evrak Mümeyyizliği" adı ile yeniden teşkilatlandırılmıştı. Söz konusu bu teşkilat 1927 yılında "Hazine-i Evrak Müdür Muavinliği" kadrosu ile Başvekalet Müsteşarlığı'na bağlanmıştı. Bu daire 1929 yılında Başvekâlet teşkilatı içerisinde "Başmuâmelât Müdürlüğü" ne bağlı bir Müdür Muavinliği oldu.²¹

Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü'nde 20.05.1933 tarih ve 2187 sayılı Kanun'la Başvekâlet Teşkilatı'na bağlı olan Ankara'daki "Evrak Müdürlüğü" ile İstanbul'daki "Hazine-i Evrak Müdürlüğü" birleştirilerek, "Evrak ve Hazine-i Evrak Müdürlüğü" oluşturuldu.²²

Daha sonra 19.04.1937 tarihli ve 3154 sayılı yasa ile Müstakil Arşiv Dairesi oluşturulmuştur. Aynı zaman da Müdür, Müdür Müavinliği ve Memur kadroları da ihdas edilmiştir.²³

29.06.1943 tarih ve 4443 sayılı Kanun'la Başvekâlet Müsteşarlığı'na bağlı "Başvekâlet Arşiv Umum Müdürlüğü" kurulmuş ve Arşiv Müdürü Umum Müdür yapılmıştı. İki de Müdür Muavinliği ihdas edilmiştir. Muavinlerden birisi "Tasnif Müdürü" diğeri ise "Telhis Müdürü" sıfatını almışlardır.²⁴1976 yılında Başbakanlık Müsteşarlığı'na bağlı olarak Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı kuruldu. 27.02.1982 tarih ve 8/4334 sayılı "Bakanlıkların Yeniden Düzenlenmesi ve Çalışma Esaslarının Yürürlüğe Konulması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı" ile Başvekâlet Arşiv Umum Müdürlüğü, Başbakanlık Teşkilatı içerisinde "Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı" şeklinde yeniden düzenlendi.²⁵

10.10.1984 tarih ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilat Kanunu ile "Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü" kurularak Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı ve Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı aynı çatı altına alınmıştır.²⁶

²¹ İsmet Binark, **Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri**, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı Yayını, Yayın No: 3, Ankara, 1980, s. 29.

²² **a.g.e., s. 29.**

²³ 19 Nisan 1937 tarih ve **3154 sayılı Başvekalet Teşkilatı Hakkında Kanun**, Resmi Gazete tarih: 28 Nisan 1937, sayı: 3591.

²⁴ Elker, a.g.m., s. 186.

²⁵ **Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Rehberi (Genişletilmiş İkinci Baskı)**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 27, Ankara, 1996, s. 6.

²⁶ **3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun**, Kabul Tarihi: 10.10.1984, Resmi Gazete Tarih: 19.10.1984, sayı: 18550.

28.9.1988 tarih ve 3473 sayılı Mülga “Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun” un 1. maddesi ile Cumhurbaşkanlığı, TBMM Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ve MİT Müsteşarlığı ürettikleri arşiv evrak ve defterlerinden saklama süreleri dolan arşiv malzemesini Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne teslim etmekten muaf tutulmuşlardır.²⁷ Burada zikredilen yedi kurum mezkûr kanundan muaf tutulunca Arşivlerini kendileri kurup, bağımsız arşiv idareleri oluşturmuşlardır. Bununla birlikte Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Arşivi gibi bazı arşivler bünyelerinde arşivlik(cari) malzeme bulundukları ve bu arşiv malzemesinin işlemleri halen devam ettiği için yerinde saklanması gerektiği ve bu kayıtların mahremiyeti düşüncesinden hareketle bünyelerinde müstakil arşiv idareleri ihdas etmişlerdir. Ayrıca bazı kurumlar da kendilerine has özellikleri dolayısıyla -Deniz Müzesi Komutanlığı Arşivi gibi- arşiv malzemelerini kendileri muhafaza edip, bağımsız arşiv idareleri oluşturmuşlardır. Yine İstanbul Müftülüğü Meşihat ve Şer’iyye Sicili Arşivi gibi bazı arşivlerinde arşiv malzemesinin üretildiği yerde muhafaza edilmesi düşüncesiyle bulunduğu binada arşivcilik iş ve işlemlerini yürütmek için arşiv idareleri kurulmuştur. Ayrıca bazı kurumlarda da makam olurlarıyla arşiv idareleri oluşturulması, çok sayıda arşiv idaresini ortaya çıkarmıştır.

Çok sayıda arşiv idaresinin olmasından dolayı arşivcilik iş ve işlemleri ile arşiv belgesini araştırmaya açma konusunda yöntem birlikteliği oluşturmak mümkün olmamıştır. Çünkü bu hizmetlerin icrasına her kurumun kendi kurum mevzuatı da bazı kısıtlamalar getirmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçilinceye kadar bu çok sayıdaki arşiv idaresini koordine edecek üst bir kurum da oluşturulmamıştı.

09.07.2018 tarih ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlık Kapatıldığı için, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü de kapatılmış oldu. Bunun akabinde kurumun teşkilat yapısını yeniden kurmak, genişletmek ve üst çatı kuruluş statüsü kazandırıp, daha etkin hale getirmek amacıyla 16.07.2018 tarih ve 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanlığı’na bağlı Devlet Arşivleri Başkanlığı kuruldu.²⁸

11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 2.maddesi ile TBMM Başkanlığı ve MİT Başkanlığı aynı şekilde evrak devretmekten muaf

²⁷ 28.9.1988 tarih ve 3473 Sayılı **Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun**, madde: 1, Resmi Gazete tarih: 04.10.1988, sayı: 19949.

²⁸ 16 Temmuz 2018 tarih ve 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, madde: 2, Resmi Gazete tarih: 16 Temmuz 2018, sayı: 30480.

tutulmuş, diğer bütün kurum ve kuruluşların arşivleri Devlet Arşivleri Başkanlığı çatısı altına alınmıştır. Bu kapsama giren bütün kurum ve kuruluşlar Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın oluşturacağı mevzuat çerçevesinde arşivcilik iş ve işlemlerini yürütüp, saklama süresi dolan arşiv evrakını da Devlet Arşivleri Başkanlığı'na devretmekle yükümlü kılınmışlardır.²⁹

1.4. Cumhuriyet Dönemi'nde Arşivcilik ve Tasnif Çalışmaları

Arşivi; kurumların, gerçek veya tüzel kişilerin faaliyetleri sonucu meydana gelen ve belirli amaç için saklanan belgeler, bu belgeleri koruyan ve faydalanmaya sunan kuruluş ile mezkûr belgelerin korunduğu yer olarak tanımlayabiliriz.³⁰

Arşivcilik: Kurumların, gerçek veya tüzel kişilerin faaliyetleri sonucu meydana gelen ve belirli amaç için saklanan belgelerin, üretilmesinden itibaren asli düzenlerinin oluşturulması, bu belgelerin düzenleri bozulmadan listelerinin çıkartılması ve bu düzenleri içerisinde birim arşivi ve kurum arşivlerinde saklama süreleri dolana kadar muhafaza edilmeleri gerekir. Saklama süreleri dolan ve bütün işlemi tamamlanan, son işlem tarihinden itibaren on beş yıl geçmiş arşiv malzemelerinin Ayıklama-İmha Komisyonları marifetiyle Kurum Arşivleri'nde ayıklama-imha çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışma sonunda ikiye ayrılan ve listelenen arşiv malzemesinden 1.) İmhalık için ayrılan imhalık malzemelerin listesinin her sayfası Ayıklama-İmha Komisyonu Üyeleri'nin her birinin imzalamasından sonra, ilgili kurumun en üst amirinin imzasıyla mezkûr liste Devlet Arşivleri Başkanlığı'na gönderilir. Bu kurumun incelemesinden sonra listede yazılı bulunan imhalık malzemenin imhası uygundur. Görüşü verilirse, yine en üst amirin onayı ile başında durup tutanak tutarak ve okunamayacak şekilde kıyılarak imha edilir. Ancak imha listeleri ve tutanaklar on yıl saklanır. Uygun görüşü verilmezse mezkûr listede kayıtlı imhalık olarak ayrılan malzeme Ayıklama-İmha Komisyonu tarafından yeniden değerlendirilir. 2.) Arşiv malzemesi olarak ayrılan ve listelenen arşiv evrak ve defterleri ise listeleri ile birlikte Devlet Arşivleri Başkanlığı'na devredilir. Burada tasnifi yapılır. Katalog hazırlanarak arşiv belgelerinin tasnif bilgileri sisteme yüklenir. Daha sonra arşiv üst yönetiminin kararıyla yürürlükteki mevzuat çerçevesinde devlet idaresi, araştırmacılar ve hak

²⁹ a.g.Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, madde: 3-7.

³⁰ Başbakanlık Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, madde: 3, a, b ve c bendi, Resmi Gazete tarih: 16.05.1988, sayı: 19816.

sahiplerinin hizmetine sunumuna kadar bütün aşamalardaki yapılması gereken çalışmaların tamamına arşivcilik denir.³¹

Arşivcilikte arşiv idarelerinin birinci vazifesi; arşiv malzemesi(belge) ve arşivlik malzemeyi(belge) muhafaza etmektir. İkinci vazifesi; bünyelerinde muhafaza ettikleri bu arşiv malzemelerini geçerli tasnif metodu(Provenance), uygun bir tasnif sistemi ve belirlenen tasnif usulüne göre tasnif etmektir. Üçüncü vazifesi ise; tasnifini yaptıkları arşiv belgelerini yürürlükteki mevzuata göre Devlet idaresi, araştırmacılar ve hak sahiplerinin hizmetine sunmaktır. Tasnifini yaptıkları arşivlik belgeleri ise; belgelerin halen işlemde olması ve mahremiyetinden dolayı sadece hak sahipleri ile mahkemelerin hizmetine sunmaktır. Bu kısımda arşiv belgesi ve arşivlik belgeyi izah etmek yararlı olacaktır. Bunlar:

Arşiv belgesi; son işlem tarihi üzerinden yirmi yıl geçmiş veya üzerinden on beş yıl geçtikten sonra kesin sonuca bağlanmış olup da işlevi bulunmayan, varsa tâbi olduğu mevzuattaki saklama sürelerini tamamlaması nedeniyle Devlet Arşivleri Başkanlığı'na devredilmesi gereken belgedir.³² Bir evrak ve defterin arşiv belgesi olması için en son işlem tarihi üzerinden yirmi yıl geçmiş olması veya on beş yıl geçmiş olsa bile evrak ve defterdeki mevzuların kesin sonuca bağlanmış olması esastır.

Arşivlik belge; süre bakımından arşiv belgesi vasfını kazanmayan veya bu süreyi doldurmasına rağmen güncelliğini kaybetmeyen, hizmetin yürütülmesi açısından işlevi olan, birim veya merkezi arşivde saklanan belgedir.³³

Arşiv belgesi ve arşivlik belgeyi de anlattıktan sonra Türk Arşivleri'nde yapılması gereken tasnif çalışmalarına değinip, araştırma hizmetleri konusuna geçmek uygun olacaktır.

Tasnif; bir fonun veya fon içerisindeki belgelerin önceden tespit edilmiş belirli bir plana göre düzenlenmesi işlemidir.³⁴ Yani arşiv malzemesi ve arşivlik malzemenin kolaylıkla bulunması ve kullanılabilmesi için dosya planı esas alınarak belgelerin konu numarasına göre veya konu numarasıyla birlikte kronolojik, alfabetik ve coğrafik olarak sıraya konulması işlemine tasnif denir.³⁵

³¹ **Başbakanlık Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik**, madde: 2-42.

³² **a.g.Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, madde: 4, a fıkrası.

³³ **a.g.Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, madde: 4, c fıkrası.

³⁴ "Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Tasnif Talimatı", **Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü TSE EN ISO 9001:2008 Kalite Yönetim Sistemi**, Ankara, 2004, s. 1.

³⁵ **Tasnif İşlemleri Rehberi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No: 19(Hizmete Özel), Ankara, 2006, s. 1.

Arşiv malzemesi ve arşivlik malzemenin kolaylıkla bulunması ve kullanılabilmesi için Organik(Provenance) Tasnif Metodu çerçevesinde tasnif yapılırken; dosya planı esas alınarak belgelere verilmiş olan konu numarasına göre veya konu numarası ile birlikte alfabetik, kronolojik, coğrafik(bölgesel), nümerik vb. sistemlerden birine göre yapılan tasnif işlemlerine tasnif sistemleri denir. Tasnif sistemlerini uygularken iki usulden birisine uyulur. Bunlar; 1. Analitik Usul Tasnif, 2. Dosya Usulü Tasniftir.

Tasnif Sistemlerinde gerekli sistemin uygulanabilmesi için öncelikle tasnif metodunun belirlenmesi gerekmektedir. Arşivcilikte Avrupa'da daha önce denenmiş ve zaman içerisinde bazı mahsurları ortaya çıkararak terk edilmiş iki metodu burada zikrederim. Bunlar; 1. Sistematik Tasnif Metodu, 2. Kronolojik Tasnif Metodudur. 3.sü ise günümüzde halen uygulanan Organik(Provenance) Tasnif Metodudur.³⁶

Macar asıllı Dr. Fekete 1937 yılında Türkiye'ye gelip, İstanbul ve Ankara'daki arşivlerde çalışmalar yapmıştır. Osmanlı Arşivi'nde yapılan tasnif çalışmalarındaki tasnif sistemlerinin (Ali Emiri, İbnü'l-emin, Muallim Cevdet, Kamil Kepeci Tasnifleri gibi) arşiv tasnif sistemlerine ters düştüğünü, arşiv malzemesinin teşekkül ettiği dönemdeki bütünlüğünü bozmadan, asli düzenine uygun bir şekilde tasnif edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Türk Arşivleri'nde Provenance Metodu'na uygun tasnif sistemleriyle dosya usulü veya analitik usulle tasnif yapılması işlemini başlatmıştır. Avrupa'dan sonra Türk Arşivleri'nde de dünyaca bilinen 1.Sistematik Tasnif Metodu ve 2. Kronolojik Tasnif Metodu'nun terk edilerek, 3.Organik (Provenance) Tasnif Metodu'nun alfabetik, kronolojik, coğrafik(bölgesel), nümerik vb. gibi tasnif sistemlerinden birisine göre tasnif şekli ilk olarak Dr. Fekete ile başlamıştır diyebiliriz.³⁷

2. Türk Arşivleri'nde Araştırma HizmetleriDevlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde (Kâğıthane/İstanbul)

Araştırma Hizmeti

Dünya arşivleri arasında ön sıralarda yer alan Osmanlı Arşivi Osmanlı Devleti'nin Merkez Arşiv İdaresi olan Hazine-i Evrak'ın bünyesinde biriken arşiv malzemelerini devralan 95 milyon evrak ve 400 bin deftere sahip olan en hacimli Türk Arşividir. Kuruluşu Hazine-i Evrak'ın kuruluşu (1846) hatta

³⁶ a.g.tasnif talimatı, s.1.

³⁷ Macar Asıllı Türk Tarihçisi ve Arşivist Lajos Fekete'nin Arşivciliğimizdeki Yeri, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Yayını, Yayın No: 20, Ankara, 1994, s. 27.

İstanbul'un fethine kadar uzanır.³⁸ Günümüze kadar olan tarihi süreci yukarıda anlatılmıştır. Araştırma hizmeti şöyle icra edilmektedir. Türk Vatandaşları kimliği, yabancılar pasaportu ile gelip, müracaat ettiğinde kayıtları alınır. Arşiv sistemine araştırmacı üyelikleri yapılır ve araştırmaya başlatılırlar. Arşiv Belgesi talep eden araştırmacılarda başka şart aranmaz. Araştırmacılar Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Osmanlı Arşivi'ndeki araştırma salonunda kendileri katalog sisteminden belge taramalarını yapar. 946 adet araştırmaya açık fonlardan taramasını yapıp³⁹, almaya karar verdikleri belge görüntülerini portföy sistemine yüklerler. Araştırma salonu bankosunda çalışan personel araştırmacının portföy sistemine yükleyerek talep ettiği belgeleri ister CD, isterse de bilgisayar çıktısı halinde ücreti mukabilinde kendilerine teslim eder. Ayrıca araştırmacılar arşiv belgelerini Kurumun Web sayfasından (www.devletarsivleri.gov.tr) da üye olarak belge taraması yapıp, almaya karar verdikleri belgeleri kredi kartı ile ücreti mukabilinde kuruma gelmeden ev ya da iş yerinden alabilmektedirler.

2.2. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde (Yenimahalle/Ankara)

Araştırma Hizmeti

Cumhuriyet Arşivi 1976 yılında Başbakanlık Müsteşarlığı'na bağlı Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı adıyla kurulmuştur. 10.10.1984 tarih ve 3056 sayılı Mülga Başbakanlık Teşkilat Yasası ile Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kurularak Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi bu genel müdürlüğe bağlanmıştır.⁴⁰ Cumhuriyet arşivi bünyesinde 30 milyon belge ve 65 bin defter mevcuttur. Cumhuriyet arşivi Devlet'in canlı arşivi olduğu için bu sayılar her geçen gün artmaktadır. Araştırmacıya belge hizmetini şu şekilde vermektedir. Türk Vatandaşları kimliği, yabancılar pasaportu ile gelip, müracaat ettiğinde kayıtları alınır. Arşiv sistemine araştırmacı üyelikleri yapılır ve araştırmaya başlatılırlar. Arşiv belgesi talep eden araştırmacılarda başka şart aranmaz. Araştırmacılar Devlet Arşivleri Başkanlığı'nın Cumhuriyet Arşivi'ndeki Araştırma Salonu'nda kendileri katalog sisteminden

³⁸ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No: 147, İstanbul 2017, s. 3.

³⁹ "Osmanlı Arşivi'nde Araştırmaya Açık Olan Fonların Kodları ve İsimleri", **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 147, İstanbul, 2017, s. 322-336.

⁴⁰ **Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Rehberi(Genişletilmiş İkinci Baskı)**, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No: 27, Ankara 1996, s. 6.

araştırmaya açık 22 fondan belge taramalarını yapar. Almaya karar verdikleri belge görüntülerini Devlet Arşivleri Portföy Sistemi'ne yüklerler. Araştırma salonu bankosunda çalışan personel araştırmacının portföy sistemine yükleyerek talep ettiği belgeleri CD veya bilgisayar çıktısı halinde ücreti mukabilinde kendilerine teslim eder.⁴¹ Ayrıca araştırmacılar arşiv belgelerini Kurumun Web sayfasından da (www.devletarsivleri.gov.tr) üye olarak belge taraması yapıp, almaya karar verdikleri belgeleri kredi kartı ile ücreti mukabilinde kuruma gelmeden ev ya da iş yerinden alabilmektedirler.

2.3. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nin Araştırma Hizmetine Sunumu

Topkapı Sarayı 1478 yılından Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar Osmanlı Padişah ve hanedanın ikamet yeri ve Devletin en üst yönetim merkezi olmuştur. Topkapı Sarayı Arşivi'nde 50 Fon halinde 40 bin civarında defter mevcuttur. Bunların konularından bazıları; Hazine-i Hümayun Eşya Defterleri, Hazine Müfredat Defterleri, Kuyumcubaşı Defterleri, Rikab-ı Hümayun Arz Tezkiresi Defterleri, İhsan ve Veladet Defterleri, Teşrifat Defterleri, Hac Yolundaki Görevlilere Verilen Ulufe Defterleridir. Ayrıca 180 bin arşiv evrakı da mevcuttur⁴². Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki arşiv belgeleri Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü arasında "09.10.2017 tarihinde İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan Arşiv Belgelerinin Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne Devredilmesine İlişkin İşbirliği Protokolü" çerçevesinde Osmanlı Arşivi'ne teslim edilmiştir. 50 defter fonu ve 180 bin arşiv belgesi aynı mevzuat ve usullerle Osmanlı Arşivi'nde hizmete sunulmaktadır.

2.4. Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Ankara Beştepe'deki Cumhurbaşkanlığı Arşivi 29.10.1923 tarihinden bu güne bütün Cumhurbaşkanlarının günlük programları, günlük programların kaydedildiği cerideler, kamu kurum ve kuruluşlarına üye seçimi, atamalar, kararnameler, çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlarla (yerli-yabancı) yapılan yazışmalar, vekâletler, davetler, tören ve toplantılar, kabul ve görüşmeler, yurt

⁴¹ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün 09.02.2018 tarih ve 63788445-805.02.05[003]-E.10276 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı ve eki, s. 4, madde 7.

⁴² Devlet Arşivleri Başkanlığı Araştırma Salonu'nda(Ankara) Topkapı Sarayı Fonu, Müze Müdürlüğü Arşivi Defterleri alt başlığı içerisindeki defter fonları ve evrak fonları taranarak tespit edilmiştir.

içi ve yurt dışı gezileri, yabancı devlet başkanlarının ülkemizi ziyaretleri, kutlama ve bayramlaşma, af talepleri, uluslar arası kuruluşlarla ilgili konular ve antlaşmalar, yardım talepleri, raporlar, eğitim ve öğretim konuları, il-ilçe-bucak-köy sorunları ve diğer etkinliklerini yansıtan belge, film, fotoğraf, ses bantları, CD, DVD vb. gibi bütün arşiv kayıtlarını bünyesinde bulundurmaktadır.⁴³ 11 Cumhurbaşkanı ve aralardaki vekâletler dönemlerine ait bütün arşiv malzemesi asli düzenleri korunarak Organik(Provenance) Metodu, dönem ve konu tasnif sistemi ve dosya usulü tasnifi yapılmıştır. Bütün koleksiyonlar araştırma hizmetine açıktır. Araştırmaya açık arşiv belgeleri hizmete sunulmaktadır.⁴⁴ Ancak Cumhurbaşkanlığı Arşivi içerisinde bir araştırma salonu mevcut değildir. Araştırma konusu ve tarihlerini müracaat dilekçesinde belirterek, başvuru yapılabilmektedir. Öncelikle makamdan başvuru konusunu, arşiv içerisindeki arşiv personelinin araştırması için onay alınmaktadır. İlgili belgeler bulununca Arşiv Müdürlüğü'nün kontrolünden geçirildikten sonra uygun görülen belgelerin araştırmacıya verilebilmesi için tekrar makamdan onay alınmaktadır. Onaydan sonra araştırmacının adresine ulaştırılmaktadır.

2.5. Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Ankara Kızılay'da hizmetini sürdüren Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi'nde 1920-2011 yılları arasını kapsayan 21 fon(evrak/defter grubu) mevcut olup, bunlardan İstiklal Mahkemeleri Fonu: İstanbul, Elcezire, Eskişehir, Isparta, Şark İstiklal Mahkemeleri'nin dosyaları tasnif edilip katalogları hazırlanarak www.tbmm.gov.tr adresi üzerinden erişime sunulmuştur. Diğer mahkeme dosyalarının tasnif ve katalog çalışmaları devam etmektedir.

Tasnif çalışmaları devam eden İstiklal Mahkemeleri Dosyaları, kapalı oturum tutanakları, tercüme-i hal ve seçim mazbataları ile Milletvekili Özlük Dosyaları, personel özlük dosyaları, Milletvekilleri Mal Bildirim Formları haricinde kalan arşiv fonları, TBMM Başkanlığı Kütüphane ve Arşiv Yönetmeliği'nde belirtilen şartların karşılanması koşuluyla, bu şartları taşıyanlar için araştırmaya açıktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de bir araştırma salonu mevcut değildir. Ancak Milletvekilleri ve TBMM Personeline katalog sistemi üzerinden(Tasnifi yapıp, katalog sistemine aktarılan belgelerden) hızlı bir

⁴³ Cumhurbaşkanlığı Tarihi(1923-2005), Cumhurbaşkanlığı Yayını, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 2005, s. 317.

⁴⁴ a.g.e., s. 303-321.

hizmet verilmektedir. Araştırmacılar için ise TBMM Kütüphane ve Arşiv Yönetmeliği çerçevesinde makamdan onay alındıktan sonra bir yer tahsisi yapılabilmektedir. Araştırmacı bu yerde araştırmasını tamamlamaktadır. Talep ettiği belgeler yine makam onayından sonra araştırmacıya fotokopi veya CD ortamında verilmektedir.⁴⁵

2.6. Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu'ndan daha eski tarihli belgelere sahip olan Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi'nin bünyesinde 1019-1916 yılları arasını kapsayan fihrist, vakfiye, vakıf idaresi ve hukuku, vakıf görev tevcihleri, vakıf sistemi ve harcama kalemleri olmak üzere 6 ana başlıkta 2376 vakıf defterleri mevcuttur.⁴⁶ Ayrıca zabıt, intifa, tescil, tevliyet, ekalliyet, köye devir, tesviye, yeni vakıf dosyası olmak üzere 8 ana başlıkta 40280 adet vakıf dosyası mevcuttur.⁴⁷ Ankara Ulus'taki Arşiv binasında bir araştırma salonu mevcut olup, araştırmacılar başvurularını yaptıktan sonra araştırmaya açık olan arşiv fonları (evrak/defter grubu) üzerinde bilgisayar sisteminden araştırmalarını yapabilmektedirler. Talep ettikleri belgeler CD ortamında ya da bilgisayar çıktısı şeklinde verilmektedir.⁴⁸

2.7. İstanbul Müftülüğü Meşihat ve Şer'iyye Sicilleri Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesiyle(1826) Ağa Kapısı(Bu günkü İstanbul Müftülüğü'nün olduğu bina) müstemilatıyla birlikte Şeyhülislamı tahsis olundu. Bab-ı Meşihat Kalemî de böylece oluştu. Çeşitli Şer'i Mahkemelerde bulunan atik sicillerinin burada bir araya toplanmasıyla 1894 tarihinde burası da Bâb-ı Meşihat Arşivi'ne dönüştü.⁴⁹ Cumhuriyet Dönemi'nde de yerin özelliğinden dolayı bu arşiv aynı yerde hizmetine devam etmiştir. İstanbul Fatih'te bulunan İstanbul Müftülüğü Meşihat ve Şer'iyye

⁴⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı'nın 15.03.2018 tarih ve 60172018-622.03-E.00000250981 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı ve eki, s. 5-6, madde 6-7.

⁴⁶ Mustafa Alkan, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtları Arşivi", **Vakıflar Dergisi**, Sayı 30, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2007, s. 8-16.

⁴⁷ a.g.m., s. 17.

⁴⁸ a.g.m., s. 20.

⁴⁹ Mustafa Küçük, "İstanbul Müftülük Binasının(Meşihat Dairesi)Tamirine ve Muhafaza Duvarı İnşasına Dair Yazışmalar", **Din ve Hayat**(TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi), sayı 24, İstanbul Şubat 2015, s. 26.

Sicilleri Arşivi 6 fon halinde 5454 adet defter ve 1 milyon belgeye sahip bir arşiv idaresidir. Bab-ı Meşihat(Şeyhülislamlık) ve Şer'iyye Sicilleri kayıtlarını bünyesinde barındırmakta ve tasnifleri yapılmış halde araştırma hizmetine sunmaktadır. Bir araştırma salonları mevcuttur. Araştırmalarını yapıp, belge talebinde bulunan araştırmacılar CD veya bilgisayar çıktısı şeklinde belgelerini alabilmektedirler.⁵⁰

2.8. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Türk Tarih Kurumu, Türk tarihinin ilk kaynaklardan araştırılması amacı ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifi sonucu 12.04.1931'de kurulmuş bir araştırma kurumudur. 1983 yılında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na bağlı bir kuruluş olmuştur.⁵¹ Ankara Sıhhiye'de faaliyetine devam eden Türk Tarih Kurumu Arşivi bünyesinde 200 bin arşiv materyalini bulundurmaktadır. Arşiv materyallerinin büyük çoğunluğu kuruma bağlıdır. Arşiv materyalleri koleksiyonlar halinde gruplandırılmıştır. Bu çerçevede 51 fotoğraf koleksiyonu, 34 belge koleksiyonu mevcuttur. Belge ve fotoğraf koleksiyonları 1850-1970 yılları arasında kapsamaktadır. 200 bin materyalin tamamı tasnif edilmiştir. Yaklaşık 150 bini araştırmaya açıktır. Türk Tarih Kurumu'nda İhtisas Kütüphanesi'nin okuma ve araştırma salonu mevcut olup, arşiv biriminin ise gelen araştırmacıların çalışabilecekleri birkaç masası mevcuttur. Çalışan personel ile beraber aynı salonda araştırma çalışmalarını yapabilmektedirler. Araştırmacı bir dilekçe ile başvurusunu yaptıktan sonra başvurunun değerlendirilmesi neticesinde dijital ortamda araştırmasını yapabilmektedir. Arşivde bulunan fotoğraf ve belge koleksiyonları üzerinde taramasını bitirdikten sonra, araştırmacının talep ettiği belgeler CD'ye çekilerek ücreti mukabilinde verilmektedir.⁵²

2.9. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) 4204 sayılı Yasa ile 15.04.1942'de kurulan bir araştırma, eğitim ve öğretim merkezidir. Bünyesindeki arşiv belgesi, kitap ve müze malzemelerini kurum ve kuruluşlardan toplayıp, tasnif ederek araştırmacılar ve halkın hizmetine

⁵⁰ İstanbul Müftülüğü Meşihat ve Şer'iyye Sicilleri Arşivi, İstanbul.serisicil@diyanet.gov.tr adresinden bilgi talebine verilen 25 Ocak 2018 tarihli cevabi mail yazısı.

⁵¹ Türk Tarih Kurumu, <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarihce/>, Erişim tarihi: 20.03.2019.

⁵² Türk Tarih Kurumu Arşivi'nden bilgi talebine 26.02.2018 tarih ve saat 16:08'de Kurum mail'inden gönderilen cevabi yazı ve eki, s. 1, madde 7.

sunmuştur. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi de bu şekilde oluşmuştur.⁵³ Gümüşdere Yerleşkesi Keçiören/Ankara adresinde hizmet veren Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi'nde arşiv belgeleri fon ya da evrak/defter grubu şeklinde değil, kataloglar halinde gruplandırılmışlardır. Bu şekilde 11 katalog mevcuttur. Katalogların sayfa sayısı ile konu ve belge sayısı farklı olmakla birlikte genel olarak 1854-1970 yılları arasını kapsayan 11 katalogda 17407 konu özeti mevcuttur. Bunlar arasında; Kuva-i Milliye, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Meclis-i Mebusan, Erzurum ve Sivas Kongreleri, Anadolu-Bağdat Demiryolu, Osmanlı Tayyare Cemiyeti, Donanma Cemiyeti, 9. Ordu Müfettişliği, Sakarya Meydan Muharebesi ve Balkan Harbi gibi konuları sayabiliriz.⁵⁴ TİTE arşivinde araştırma salonu mevcut olup, katalog sisteminden belge taramalarını yapan araştırmacılar, talep ettikleri belgeleri CD veya fiziki ortamda alabilmektedirler.⁵⁵

2.10. Türk Kızılayı Arşivi'nin Araştırma Hizmeti

Kızılay Osmanlı Dönemi'nde 11.06.1868 tarihinde "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulmuştur. 1877 yılında "Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti" adını almıştır. Cumhuriyet Döneminde ise; 1923'de "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti", 1935 yılında ise "Türkiye Kızılay Cemiyeti" adını, 1947 yılında da "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır. Kızılay, 1876 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar geçen süre içinde, Türkiye'nin taraf olduğu tüm savaşlarda, cephe gerisinde kurduğu seyyar ve sabit hastaneler, hasta taşıma servisleri, donattığı hastane gemileri, yetiştirdiği hemşireler ve gönüllü hasta bakıcılar aracılığıyla savaş alanında yaralanan ya da hastalanan on binlerce Mehmetçik ile dost ve düşman askerinin bakım ve tedavisine yardımcı olmuştur.⁵⁶ Bu hizmetleri sırasında oluşan arşiv malzemesi Kızılay Arşivi'nde 11 Arşiv Fonu olarak teşekkül etmiştir. Bu fonların 7'si 1911-1928 yılları arasındaki Osmanlıca belgelerdir. Bunlar; İç ve dış yardım yazışmaları, Hastane yazışmaları, Hasta raporları, Esir mektup ve yazışmaları, Esir kartları, Esir listeleri, Şubelerle yapılan yazışmalardır. 11 fonun 4'ü ise 1928 yılı sonrasındaki Türkçe belgelerdir. Bunlar; Kıbrıs Barış Harekat'ı Belgeleri, İkinci Dünya Savaşı

⁵³ Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, http://tite.ankara.edu.tr/?page_id=4777, Erişim tarihi: 20.03.2019.

⁵⁴ Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, <http://tite.ankara.edu.tr/files/2013/02/K6.pdf>, Erişim tarihi: 20.03.2019.

⁵⁵ Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü 28.12.2017 tarih ve 83872021-805.02.05-E1156 sayılı cevap yazısı eki, s. 3, madde 7.

⁵⁶ Türk Kızılayı, <https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, Erişim tarihi: 20.03.2019.

Dönemi Belgeleri, Yunanistan'a yardım belgeleri, İkinci Dünya Savaşı Dönemi Balkanlardan Türk Göçleri Belgeleridir.⁵⁷

Ankara Etimesgut'ta bulunan Türk Kızılayı Arşivi'nin bir araştırma salonu mevcut değildir. Türk Kızılayı Arşivi'nde "Arşiv Belgesi" hizmete sunulurken araştırmacılardan sitede yer alan "Müracaat Formu" ve "Belge Talep Formu"(ıslak imzalı)nu doldurarak, nüfus cüzdan fotokopisi ile birlikte posta ile göndermeleri istenmektedir. Gelen formlar da eke konarak Kızılay Genel Müdürlüğü'nden yazılı onay alınmaktadır. Belgeleri hazırlayıp araştırmacıya belge sayısı hakkında bilgilendirme maili atıldıktan sonra, araştırmacı isterse arşive gelip belgeleri makbuz mukabili elden alabilmekte ya da ödemeyi kurumun başış hesaplarına yaparak tespit ettiği arşiv belgelerini CD ortamında ya da fiziki olarak kargo ile kendisine ulaştırılmasını isteyebilmektedir.⁵⁸

2.11. Milli Savunma Bakanlığı Arşivi'nin Araştırma Hizmeti

Ankara Bilkent'te hizmetini sürdüren Milli Savunma Bakanlığı Arşivi(Lodumlu) bünyesinde mevcut olan arşiv fonları 1853 Kırım Harbinden 1928 Harf İnkılâbı'na kadar Osmanlı Dönemi'ne ait 4 fon(defter grubu), yine Cumhuriyet Dönemi'ne ait 4 fon(defter grubu) arşiv malzemesi bulunmakla birlikte, mevcut olan evrak ve defter gruplarının çoğunluğu arşivlik evrak ve defterlerden oluşmaktadır. Bu tarz arşivlik evraklardan gerçek kişi(hak sahibi) veya resmi kurumlarla mahkemelerin belge taleplerine cevap verilmektedir. Araştırmacılar için bir araştırma salonu mevcut değildir. Araştırmacı gerekli belgelerle birlikte müracaatını yapar. Arşiv belgesi talep eden araştırmacının istediği belgeler çalışan personel tarafından araştırılıp tespit edildikten sonra uygun görülenler verilmektedir. Arşiv Belgeleri dijital ortamda sunulmamakta, fiziki evrakın onaylı fotokopileri verilmektedir.⁵⁹

2.12. Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi'nin Araştırma Hizmeti

Ankara Kızılay'da faaliyetlerine devam eden Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi 1916 tarihinden bu güne kadar varlığını sürdüren

⁵⁷ Türk Kızılayı, recep.can@kizilay.org.tr, Kurum mail adresinden 18 Ocak 2018 tarih ve saat: 08:36'da Bilgi Talebime gönderilen cevabi mail ve eki, madde: 1,2.

⁵⁸ a.g. cevabi mail ve eki, s. 2, madde 7.

⁵⁹ Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Hizmetleri Şube Müdürlüğü 26 Aralık 2017 tarih, 45012883-7940-291299-17/Ter. Ve Yay. Brm. Sayılı cevabi yazısı eki, s. 2, madde 7.

Türkiye'nin en önemli Askeri Arşividir. Bu arşivde 1853-1856 Kırım Harbi'nden başlayarak bugüne kadar Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin müdahil olduğu bütün muharebe, harekât, istihbarat ve lojistik faaliyetleri ile ilgili evrak ve defterlerden oluşan koleksiyonlarda 10 milyon belge bulunmaktadır. Arşivde bir araştırma salonu bulunmaktadır. Araştırmacılar araştırmaya açık 10 koleksiyondan sistem üzerinden taramalar yapıp, tespit ettikleri belgeleri talep edebilmektedirler. Talep ettiği belgeler çalışan personel tarafından depodaki yerinden çıkarılıp, görevlendirilen kişilerce tekrar incelenip, araştırmacıya verilmektedir.⁶⁰ Talep edilen belgelerin tekrar incelenmesi ve araştırmacıya teslimi bazen bir ay gibi bir süreyi bulabilmektedir.

2.13. Deniz Müzesi Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi'nin Araştırma Hizmeti

Deniz Müzesi Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi Osmanlı Dönemi Bahriye Nezareti'nin Arşiv Malzemesi'ni bünyesinde bulunduran askeri bir arşivdir. İstanbul Beşiktaş'ta bulunan arşivde kalemlere göre tasnif edilmiş 15 belge fonu(katalog), 10 defter fonu(katalog) mevcuttur. 1995 yılından sonraki tasnif çalışmaları "Konuya Göre Tasnif Sistemi" çerçevesinde yapılmış olup, konularına göre tasnif edilmiş olanlarla birlikte toplam 28 belge ve defter fonu(katalog) mevcuttur. Bu arşivde ayrıca nadir eserler, atlaslar, haritalar, ihtisas kütüphanesi içerisinde daha başka koleksiyonlarda mevcuttur.⁶¹

Deniz Tarihi Arşivi'nde bir araştırma salonu mevcuttur. 10 araştırmacı bir arada çalışabilmektedir. Araştırma yapmak ve belge taramak için 3 bilgisayar mevcut olup, belgelerini tespit eden ve belge talebinde bulunan araştırmacılara istenen belge sistemde varsa -kontrol edildikten sonra- anında, sistemde dijitali yoksa birkaç gün içerisinde CD ortamında ücreti mukabilinde verilmektedir.

2.14. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Daire Başkanlığı Arşivi'nin Araştırma Hizmeti

Ankara Or-An'da hizmetine devam eden Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Daire Başkanlığı Arşivi "Kuyud-ı Kadime Arşiv

⁶⁰ Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşiv Şube Müdürlüğü Tanıtım Broşürü, Genelkurmay Başkanlığı, Yayın No: 217/25, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2018, s. 36-44.

⁶¹ Deniz Müzesi Komutanlığı, <http://denizmuzesi.dzkk.tsk.tr/tr/belgearsivi-hizmetleri>, Erişim tarihi: 01.01.2019.

Katalogu”nda yayınlamış oldukları 16. ile 20. yüzyılları kapsayan 47 adet evrak ve defter fonuna sahip olup, bunlardan 40 adedi araştırmaya açıktır. Tapu ve Kadastro Arşivi'nin bir araştırma salonu mevcut olup, araştırmacı Tapu ve Kadastro Arşivi'ndeki “Araştırma Salonu'nda” araştırmasını tamamladığında, tespit ettiği belgelerden dijital sistemde olanlar anında, sistemden kontrolü yapıp, CD'ye çekilerek, verilmektedir.⁶²

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ayrıca arşivlik malzeme(cari), işlemleri halen devam eden tapu kayıtlarına sahiptir. Bu arşivlik malzemedan sadece gerçek kişi(hak sahipleri) ve mahkeme taleplerine merkez ve Türkiye çapındaki müdürlüklerinden cevap verilmektedir.

2.15. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Ankara Çankaya Çiğdem Mahallesi'ndeki Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde Kalemlere göre asli düzeni içerisinde tasnif edilmiş 1919-2016 yıllarını kapsayan 77 fon ve 9000 defter bulunmaktadır. Tasnif edilmiş 8-10 fon bulunmasına rağmen Kataloqlama çalışması tamamlanmış fon mevcut değildir. Arşivde araştırmaya açık bir fon henüz olmadığı gibi, bir araştırma salonu da mevcut değildir. Araştırmacı taleplerine makam onayı çerçevesinde hizmet verilmektedir.⁶³

2.16. İçişleri Bakanlığı Merkez Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

İçişleri Bakanlığı Merkez Arşivi İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı'na bağlı olarak Ankara Kızılay'da faaliyet göstermektedir. Bu arşivde; Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Personel Genel Müdürlüğü, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Strateji Başkanlığı, Kaçakçılık ve İstihbarat Daire Başkanlığı belgeleri saklanmaktadır. Bununla birlikte İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı, Basın Müşavirliği ve Özel Kalem Müdürlüğü'ne ait belgeler de dahil toplam olarak yaklaşık 100.000 klasör ile emekli personel sicil dosyalarından oluşan yaklaşık 7.000 klasör, arşiv malzemesi mevcuttur.⁶⁴ Ancak İçişleri Bakanlığı Merkez Arşivi'nde şuna kadar tasnif çalışması hiç yapılmamıştır. Araştırmaya açık bir fon

⁶² Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, hstkgm@gmail.com mail adresinden 10.05.2018 tarihinde gönderilen bilgi talebi cevabi mail, s. 1, madde 7.

⁶³ Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığının 11.01.2018 tarih ve 79910398-000.00-2017/13236267 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı ve eki, s. 2, madde 1, 7.

⁶⁴ İçişleri Bakanlığı (Merkez) İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı'nın 20.02.2018 tarih ve 39830183-805.02.05/1140 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı, s. 1, madde 7.

olmamakla birlikte bir araştırma salonu da mevcut değildir. Araştırmacı müracaat etmesi durumunda makam onayı çerçevesinde asli düzeni içerisindeki arşiv malzemesi üzerinde kontrollü araştırmaya izin verilmektedir.

2.17. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Ankara Yenimahalle'de hizmetini sürdüren Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan arşiv evrak ve defterlerin büyük çoğunluğu caridir. Yani "arşivlik belge" niteliğindedir. Gerçek kişiler(hak sahipleri) ve mahkemeler tarafından yapılan taleplere cevap verilmektedir. Belge ve defterler araştırmaya açık değildir. Çünkü kayıtların mahremiyeti vardır. Dolayısıyla bir araştırma salonu da mevcut değildir.⁶⁵

2.18. Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Ankara Dikmen'de faaliyetini sürdüren Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan belgelerin çoğunluğu gizli belgelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu arşivde araştırmaya açılacak belge sayısı çok azdır. Personel sicil dosyalarında 101 yıllık saklama süresi vardır. Kuvuşturma ve soruşturma dosyalarında da gizlilik vardır. Gizlilik süreleri dolan dosyalardaki belgelerin gizliliği kurulacak komisyon marifetiyle kaldırılabilir. Ancak saklama sürelerinin dolması veya gizliliğin kaldırılmasından sonra bu belgeler üzerinde ayıklama-imha çalışması, tasnif çalışması, kataloglama çalışması ve araştırmaya açma çalışmaları yapılabilir. Bunun için bu arşivde araştırma ve incelemeye; Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Teşkilatı Arşiv Yönetmeliği çerçevesinde "Devlet'e, gerçek veya tüzel kişilere ait bir kamu hizmetinin görülmesine, bir hakkın korunmasına ya da ispatına yönelik" izin verilmektedir. Emniyet teşkilatı personeli dahil özel ve şahsi bir gaye ile arşivlerde bilimsel bir amaçla araştırma ve inceleme yapmak isteyenlere izin verilmemektedir. Çünkü hem sicil dosyaları hem de suç dosyalarında kişi mahremiyeti söz konusudur. Ancak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gerçek kişilerin kendileri veya varisi olduğu kişiler ile mahkemelerin taleplerine cevap verilmektedir."⁶⁶

⁶⁵ İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü 05.02.2018 tarih ve 99334970-112.01.01-E.16191 sayılı cevabi yazısı, s. 1.

⁶⁶ İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü 04.01.2018 tarih ve 6799445-57382-91241-5-24-12315 sayılı bilgi talebi cevabı ve eki, s. 2, madde 6-7.

2.19. Jandarma Genel Komutanlığı Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Jandarma Genel Komutanlığı'nın kuruluşu 03.11.1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'na kadar uzanır. Bu Ferman'a göre halkın can ve mal emniyetinin korunması görevi, eyalet ve sancak valilikleri emrine gönderilen subaylar tarafından yürütülmüştür. 14.06.1869 tarihinde teşkilatın ilk nizamnamesi olan "Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi" yürürlüğe konmuştur. Bu nizamname ile zabıta görev ve hizmetleri, yetki ve sorumlulukları hukuki bir çerçeve içine alınmıştır. Türk Jandarma Teşkilatı'nın 1839 yılında kurulduğu anlaşılmış ise de araştırmalarda kuruluş ay ve gününün tespiti mümkün olmamıştır. Bu nedenle "Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi" nin kabul tarihi olan 14 Haziran 1869 tarihinin 14 Haziran'ı alınarak, "14 Haziran 1839" tarihi Jandarma Teşkilatının kuruluş günü olarak kabul edilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Sadrazam Sait Paşa, modern bir zabıta teşkilatı kurmak için İngiltere ve Fransa'dan subaylar getirtmiş, yeni teşkilat çalışması yaptırmış ve 20.11.1879'da Seraskerlik Makamı'na bağlı 'Umum Jandarma Merkeziyesi'ni kurmuştur. Jandarma, 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra özellikle Rumeli'de büyük başarılar göstermiştir. Bunun üzerine teşkilat 1909 yılında yeniden düzenlenerek Harbiye Nezareti'ne bağlanmış ve Umum Jandarma Kumandanlığı adını almıştır. Jandarma birlikleri I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda, hem iç güvenlik görevlerini sürdürmüşler, hem de birçok cephede Silahlı Kuvvetlerin ayrılmaz bir parçası olarak yurt savunmasına iştirak etmişlerdir. 29.10.1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra, devletin birçok kuruluşunda olduğu gibi, Jandarma Teşkilatı'nda da değişim ve gelişim çalışmaları sonucu 1918 yılında kapatılan Jandarma Astsubay Okulu İzmit'te yeniden açılmıştır. Sabit Jandarma Bölge Müfettişlikleri ve İl Jandarma Alay Komutanlıkları yeniden teşkilatlandırılmış, Seyyar Jandarma Birlikleri güçlendirilmiştir. 10.06.1930 tarihinde 1706 sayılı Kanun çıkarılmış ve Jandarma Teşkilatı bu günkü hukuki statüsünü kazanmıştır.⁶⁷

Teşkilat kuruluşu bu kadar uzun geçmişe sahip olan Jandarma Genel Komutanlığı Arşivi'nde normal şartlarda "son işlem tarihi üzerinden 20 yıl geçmiş veya son işlem tarihi üzerinden 15 yıl geçtiği halde işlemi tamamlanmış ve kesin sonuca bağlanmış olan"⁶⁸ arşiv malzemesi olması gerekir. Ancak Jandarma Genel Komutanlığı Arşivi'nde 1890-2016 tarihleri arasında kapsayan belgelerin mevcut olduğu, bu belgelerin arşivlik belgeler olduğu şeklinde cevap vermiştir. Buna göre; Jandarma Genel Komutanlığı Arşivi'nde 1890-2016 tarihlerini kapsayan evrak ve defter olarak sağlık raporları, özlük dosyaları,

⁶⁷ Jandarma Genel Komutanlığı, http://www.jandarma.gov.tr/ust_menu/tarihce.htm, Erişim tarihi: 20.03.2019.

⁶⁸ 16.07.2018 tarih ve 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, madde: 4, a fıkrası.

tarihçeler, nakdi tazminat dosyaları bulunmaktadır.⁶⁹ Ankara Kızılay'daki Jandarma Arşivi'nde bulunan arşiv malzemesinin çoğu da gizli veya saklama süresi uzun olan evrak ve defterlerdir. Dolayısıyla tasnif edilmiş bir fon olmamakla beraber, bir araştırma salonları da mevcut değildir. Bunun için bu arşiv belgeleri araştırmaya da açılmamıştır. Gerçek kişilerin kendileri ve aileleri ile ilgili konular ve mahkeme taleplerine cevap verilmektedir.

2.20. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Ankara Yenimahalle'de bulunan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2013 yılında kurulduğu için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunması gereken arşiv malzemesinin bir kısmı Emniyet Genel Müdürlüğü'nde bulunmaktadır. Göç İdaresi Emniyet Genel Müdürlüğü ile yaptığı protokol ile, ilgili arşiv malzemesinin Devlet Arşivleri Başkanlığı'na devrini sağlayarak burada muhafaza edilmesi için çalışmalar yapmaktadır.⁷⁰ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yeni kurulduğu için bazı arşiv malzemelerinin Dışişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü gibi kurumlarda olması doğaldır. Devlet Arşivlerinde bulunan –göç kayıtlarını içeren- İskan Fonu da aslen göç idaresinde bulunması gereken bir fon olup, cari(arşivlik) belgelerden oluşmaktadır. Bu fon ile ilgili araştırma hizmeti de gerçek kişilere ve mahkeme taleplerine Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda(Ankara) verilmektedir.

2.21. Sahil Güvenlik Komutanlığı Arşivi'nde Araştırma Hizmeti

Sahil Güvenlik Teşkilatı Osmanlı Dönemi'nde ilk olarak 1859 yılında Taşra Gümrük İdareleri adıyla kurulmuştur. Bu teşkilat İstanbul Emtia Gümrük Eminliği'ne bağlanmış ve 1861 yılında da bu kurumun adı "Rüsumat Emaneti" olarak değiştirilmiştir. Tanzimat Dönemi'nde, Osmanlı İmparatorluğu ile diğer ülkeler arasında 1861 yılında yapılan ticaret anlaşması ile gümrük vergilerinin artırılması sonucu, gümrük kaçakçılığı olaylarında artışlar görülmesi üzerine "Gümrük Muhafaza Teşkilatı" kurulmuştur. Daha sonra deniz hudutlarımızdaki güvenlik ve sahil muhafaza hizmetlerini yürütmek amacıyla, 1886 yılında Jandarma Teşkilatına bağlı olan "Kordon Bölükleri" oluşturulmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde ise; kaçakçılığı önlemeye yönelik bazı kanunlar çıkarılmış bu kanunları sahil gümrüklerinde uygulamak için Deniz Bölge Komutanlıkları kurulmuştur. Bir ara sahil

⁶⁹ İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı 11 Ocak 2018 tarih ve 111468(barkod: RR05397621760) sayılı bilgi talebi cevabı eki, s. 2, madde: 7.

⁷⁰ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı 17.01.2018 tarih ve 61808843-000/2876 sayılı cevabi yazısı, s. 1.

güvenliği Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı olduğu için Jandarma Deniz Bölge Komutanlıkları kurulmuştur. Sahil Güvenlik Komutanlığı 01.09.1982 tarihinde ayrı bir teşkilat olarak kurulmuştur. 1993 yılında ise bu komutanlığa bağlı Bölge Komutanlıkları da ihdas edilmiştir. Bunlar; Sahil Güvenlik Marmara ve Boğazlar Bölge Komutanlığı, Sahil Güvenlik Karadeniz Bölge Komutanlığı, Sahil Güvenlik Akdeniz Bölge Komutanlığı, Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığıdır.⁷¹

Teşkilat kuruluşu bu kadar uzun geçmişe sahip olan bir kurumda normal şartlarda “son işlem tarihi üzerinden 20 yıl geçmiş veya son işlem tarihi üzerinden 15 yıl geçtiği halde işlemi tamamlanmış ve kesin sonuca bağlanmış olan”⁷² arşiv malzemesi olması gerekir. Ancak bu kurum bilgi talebime işlemi tamamlanmış arşiv belgesi olmadığı mevcut belgelerin arşivlik belgeler olduğu şeklinde cevap vermiştir.

“Sahil Güvenlik Komutanlığı Arşivi'nde mevcut belgeler ülkenin sahil güvenliği ile ilgili araştırma, kovuşturma, soruşturma dosyalarının yanında personel özlük ve sicil dosyalarından müteşekkildir. Bu tür belgelerin tamamı işlemi devam eden cari arşivlik belge sınıfına girmektedir.”⁷³ Arşivlik belge de araştırmaya açılmaz. Dolayısıyla Ankara Kızılay'da faaliyet gösteren Sahil Güvenlik Komutanlığı Arşivi'nde yalnız gerçek kişiler ile varisi oldukları ailelerine ve mahkemelerin belge taleplerine cevap verilmektedir.

Sonuç

Türk Arşivleri'nin Osmanlı'dan günümüze oluşum süreçlerini incelediğimiz bu çalışmada bir arşiv idaresinin oluşabilmesi için yüz yıllar alan köklü bir medeniyet birikimi ile sağlam ve güçlü bir devlet teşkilat yapısına ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Devletin güçlü teşkilat yapıları oluşturulmuşsa, bu teşkilatlar normal faaliyetlerini icra ettikleri zaman bir sonraki nesle değerli arşiv malzemelerini bırakmış olurlar. Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Devletleri de birbirlerinin devamı olarak yaptıkları icraatlarını kayıt altına aldıkları için bugün ülkemizde faaliyet gösteren yirmiden fazla arşiv idaresinin oluşumu ve bu arşiv idarelerinin bünyelerinde muhafaza ettikleri arşiv malzemelerinin birikimini sağlamışlardır. Bu sayede bugün Türkiye'de faaliyet gösteren Türk Arşivleri oluşmuştur.

⁷¹ Sahil Güvenlik Komutanlığı, https://www.sg.gov.tr/baskanliklar/genel_sekreterlik/tarihce/tarihce.asp, Erişim tarihi: 20.03.2019.

⁷² 16.07.2018 tarih ve 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, madde: 4, a fıkrası.

⁷³ İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığının 29.01.2018 tarih ve 41476881-789-6380 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı, s. 1.

Türkiye’de yirmiden fazla merkezi bağımsız arşiv idaresi oluşması ve Bu dönemde oluşan merkezi arşiv idarelerini koordine edecek bir üst yapı oluşturulmaması arşivcilik hizmetleri konusunda çok sayıda otorite merkezleri oluşmasına vesile olmuştur. Bu durum arşiv idarelerini bağımsız arşivcilik yapan merkezler haline dönüştürmüştür. Arşiv idareleri bu tip yapılar haline dönüşünce de arşivcilik ve araştırma hizmetleri konusunda farklı uygulamalar ve kısıtlamalar geliştirmişlerdir. Bu uygulama ve müeyyideler en çok araştırmacılar ve belge talebinde bulunan vatandaşları etkilemiştir.

Yine bu çalışmada Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu’ndan Tanzimat Dönemi’ne, Tanzimat Dönemi’nden de Cumhuriyet Dönemi’ne kadar Osmanlı’da arşivcilik faaliyetleri ve Türk Arşivleri’nin oluşum süreci anlatılmıştır. Bu konu işlenirken Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu’ndan Fatih Devri’ne kadar çeşitli nedenlerden dolayı arşiv malzemesi birikmediği ve Fatih Devri ile Kanuni Devri arasında da az sayıda arşiv evrak ve defteri biriktiği tespit edilmiştir.

Osmanlı Devleti’nde asıl arşivcilik çalışmalarının İstanbul’un fethinden sonra başladığı ve Tanzimat Dönemi ile birlikte de kurumsallaştığı anlaşılmıştır. Bundan sonra da I. Dünya Savaşı’na kadar çok düzenli arşivcilik çalışmaları yapıldığı tespit edilmiştir. I. Dünya Savaşı Dönemi’nde Türk Arşivciliği bir süre fetret devri yaşamıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu’ndan itibaren ise zaman zaman “Tasnif Komisyonları” kurularak arşivcilik ve tasnif çalışmaları yapıldığı görülmüştür. Ayrıca arşivcilik iş ve işlemlerini yürütecek kurumlar oluşturmak için hukuki çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonucusu Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişle birlikte 16.07.2018 tarih ve 11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Devlet Arşivleri Başkanlığı’nın kurulması ve 2. maddesine göre de Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı haricindeki bütün kurum ve kuruluşların arşivlerinin Devlet Arşivleri Başkanlığı çatısı altına ve koordinesine alınmasıdır.

Arşivcilik iş ve işlemleri konusunda üç ana faaliyetten bahsedilmiştir. Bunların ilki olan; “Osmanlı’dan günümüze ellerinde biriken arşiv malzemesi ve arşivlik malzemeyi en iyi bir şekilde koruma” hususunda bütün Türk Arşivleri’nin azami itina ile vazifelerini icra ettikleri görülmüştür.

İkincisi; “Arşiv idarelerinin ellerindeki arşiv evrak ve defterlerini yürürlükteki mevzuat, geçerli tasnif metodu, tercih edilen bir tasnif sistemi ve tasnif usullerinden birine uygun bir şekilde tasniflerini yapıp, katalog sistemine aktarma” konusunda ise, Türk Arşivleri’nin önemli bir kısmı bu vazifelerini de hakkıyla yerine getirmektedirler. Ancak bazı Türk

Arşivleri'nin uhdelerindeki arşiv belgelerini tasnif ettikleri halde, yaptıkları tasnif çalışmalarının bilgilerini katalog sistemine aktarma konusunda imtina edip, isteksiz davranmalarının nedenleri tam olarak anlaşılamamıştır.

Üçüncüsü; “Arşivcilik yapan kurumların bünyelerinde muhafaza ettikleri arşiv malzemesinin tasnifini yapıp, katalog sistemine aktardıktan sonra, yürürlükteki mevzuat çerçevesinde(gizli belgeler hariç) Devlet idaresi, araştırmacılar ve hak sahiplerinin hizmetine sunmak” yani araştırmaya açmaktır. Türk Arşivlerinin büyük ekseriyeti bu vazifelerini de hakkıyla yerine getirmekte hatta diğer arşiv idarelerini de bu konuda özendirici çalışmalar yapmaktadırlar. Ancak yine arşivcilik faaliyeti yapan kurumların bir kısmının ellerinde birikmiş arşiv malzemesini iyi bir şekilde koruduğu, mezkur arşiv malzemesinin tasnifini yapıp, katalog sistemine aktardıkları halde, bu arşiv belgelerini araştırmacılar ve hak sahiplerinin hizmetine sunma konusunda imtina edip, isteksiz davranmalarının nedenleri de bir türlü anlaşılamamıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

- BOA, İ. DH.d. 102/ 51-52;
BOA, BEO, AYN.d., 769/51.
BOA, İ. MSM. 25/658/1-2.
BOA, İ. MSM.,25/659/1-3.
BOA, İ. DH., 7066.
BOA, İ. MVL, 91/1869/1-3.
BOA, İ. MVL, 146/4093/1-7.

2. Resmi Yayınlar

- 10.10.1984 tarih ve **3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun**, Resmi Gazete Tarih: 19.10.1984, sayı. 18550.
16 Temmuz 2018 Tarih ve **11 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi**, madde: 2., 3., 7., Resmi Gazete tarih: 16 Temmuz 2018, sayı: 30480.
19 Nisan 1937 tarih ve **3154 sayılı Başvekalet Teşkilatı Hakkında Kanun**, Resmi Gazete tarih: 28 Nisan 1937, sayı: 3591.
28.9.1988 tarih ve **3473 Sayılı Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun**, madde: 1, Resmi Gazete Tarih: 04.10.1988, sayı: 19949.

Başbakanlık Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, madde 2-42, Resmi Gazete tarih: 16.05.1988, sayı: 19816.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Tasnif Talimatı, **Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü TSE EN ISO 9001:2008 Kalite Yönetim Sistemi**, Ankara, 2004, s. 1.

Mülga 20 Mayıs 1933 tarih ve 2187 Sayılı Başvekalet Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun, Resmi Gazete tarih: 28/IV/1937, Sayı: 3591.

3. Kitaplar

Akyıldız, Ali, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatı'nda Reform**, İstanbul, 1993.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Rehberi(Genişletilmiş İkinci Baskı), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 27, Ankara, 1996.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 108, Ankara, 2010.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 147, İstanbul, 2017.

Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz (Osmanlı Dönemi 1), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 41, Ankara, 2000.

Binark, İsmet, **Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri**, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı Yayını, Yayın No: 3, Ankara, 1980.

Cumhurbaşkanlığı Tarihi(1923-2005), Cumhurbaşkanlığı Yayını, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 2005.

Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşiv Şube Müdürlüğü Tanıtım Broşürü, Genelkurmay Başkanlığı, Yayın No: 217/25, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2018.

Macar Asıllı Türk Tarihçisi ve Arşivist Lajos Fekete'nin Arşivciliğimizdeki Yeri, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Yayını, Yayın No: 20, Ankara, 1994.

Tanzimat Öncesi Merkez Evrakının Tasnif Kılavuzu ve Belge Örnekleri, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Yayın No: 16, İstanbul, 1994.

Tasnif İşlemleri Rehberi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No: 19(Hizmete Özel), Ankara, 2006.

4. Makaleler

- Aktaş, Necati, "Osmanlı Dönemi Arşivciliğimiz ve Tasnif Çalışmaları", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, sy. 1, İstanbul Mart 1985, s. 68.
- Alkan, Mustafa, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi", **Vakıflar Dergisi**, Sayı 30, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2007, s. 1-20.
- Çetin, Atilla, "Osmanlı Arşivciliğine Toplu Bir Bakış", **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, c. 33, sy. 2, Ankara 1984, s. 57.
- Çetin, Atilla, "Osmanlı Arşivlerinin Tarihçesi", **Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu(Mayıs 1985)**, İstanbul, 1985, s. 65-66.
- Elker, Selahaddin, "Mustafa Reşit Paşa ve Türk Arşivciliği", **IV. Türk Tarih Kongresi(Ankara 10-14 Kasım 1948)**, II. Baskı, Ankara, 2010, s. 183-186.
- Ergenç, Özer, "Bir Tarihçinin Arşivden Bekledikleri", **Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası(20-21 Nisan 1998)**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Yayın No: 12, Ankara, 1998, s. 75.

5. İnternet Kaynakları

- Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, http://tite.ankara.edu.tr/?page_id=4777, Erişim tarihi: 20.03.2019.
- Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, <http://tite.ankara.edu.tr/files/2013/02/K6.pdf>, Erişim tarihi: 20.03.2019.
- Deniz Müzesi Komutanlığı, <http://denizmuzesi.dzkk.tsk.tr/tr/belgearsivi-hizmetleri>, Erişim tarihi: 01.01.2019.
- Jandarma Genel komutanlığı, http://www.jandarma.gov.tr/ust_menu/tarihce.htm, Erişim tarihi: 20.03.2019.
- Sahil Güvenlik Komutanlığı, <https://www.sg.gov.tr/baskanliklar/genelsekreterlik/tarihce/tarihce.asp>, Erişim tarihi: 20.03.2019.
- Türk Tarih Kurumu, <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarihce/>, Erişim tarihi: 20.03.2019.
- Türk Kızılayı, <https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, Erişim tarihi: 20.03.2019.

6. Bilgi Talebine Kurumlardan Verilen Cevap Yazıları

- Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü 28.12.2017 tarih ve 83872021-805.02.05-E1156 sayılı cevap yazısı eki, s. 3, madde 7.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün 09.02.2018 tarih ve 63788445-805.02.05[003]-E.10276 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı ve eki, s. 4, madde 7.
- Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı'nın 11.01.2018 tarih ve 79910398-000.00-2017/13236267 sayılı bilgi talebi cevabı ve eki, s. 2, madde 1, 7.

- İçişleri Bakanlığı (Merkez) İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı'nın 20.02.2018 tarih ve 39830183-805.02.05/1140 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı, s.1.
- İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü 04.01.2018 tarih ve 6799445-57382-91241-5-24-12315 sayılı bilgi talebi cevabı ve eki, s. 2, madde 6-7.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı 17.01.2018 tarih ve 61808843-000/2876 sayılı cevabi yazısı, s. 1.
- İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı 11 Ocak 2018 tarih ve 111468(barkod: RR05397621760) sayılı bilgi talebi cevabı ve eki, s. 2, madde 7.
- İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü 05.02.2018 tarih ve 993347970-112.01.01-E.16191 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı, s. 1.
- İçişleri Bakanlığı Sahil Güvenlik Komutanlığı 29.01.2018 tarih ve 41476881-789-6380 sayılı cevabi yazısı, s. 1.
- İstanbul Müftülüğü Meşihat ve Şer'iyeye Sicili Arşivi, İstanbul.serisicil@diyanet.gov.tr adresinden bilgi talebine verilen 25 Ocak 2018 tarihli cevabi mail yazısı.
- Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Hizmetleri Şube Müdürlüğü 26 Aralık 2017 tarih 45012883-7940-291299-17/Ter. Ve Yay. Brm. Sayılı cevabi yazısı eki, s. 1.
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, hstkgm@gmail.com mail adresinden 10.05.2018 tarihinde gönderilen bilgi talebi cevabi mail yazısı, s. 1, madde 7.
- Türk Kızılayı recep.can@kizilay.org.tr, Kurum mail adresinden 18 Ocak 2018 tarih ve saat: 08:36'da bilgi talebine cevabi mail yazısı ve eki, s. 2, madde 7.
- Türk Tarih Kurumu Arşivi'nden bilgi talebime 26.02.2018 tarih ve saat 16:08'de Kurum mail'inden gönderilen cevabi yazısı ve eki, s. 1, madde 7.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı'nın 15.03.2018 tarih ve 60172018-622.03-E.00000250981 sayılı bilgi talebi cevabi yazısı ve eki, s. 5-6, madde 6-7.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı 29.01.2018 tarih ve 33698969-180.01.03-E.13802 sayılı cevabi yazısı, s. 1.